

PARÁDI József
A Magyar Királyi Csendőrség szervezete

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete a felállítás évtizedétől a feloszlásáig jelentős átszervezések esett át. Ezen szervezet-módosítások tükrözték az országban zajló politikai eseményeket és a magyar állam közbiztonsági helyzetét. Az átszervezések – a feloszlásoktól eltekintve – a szervezet mennyiségi és minőségi fejlődését eredményezték.

Az 1880-as évek második felére kialakult a Magyar Királyi Csendőrség szervezeti felépítése, amely már kiterjedt a történelmi Magyarország teljes területére. **(I. sz. melléklet)** A nyolcvanas évek második felének tapasztalatai nyomán öltöttek testet a szervezet fejlesztésére irányuló kezdeményezések.

1893-ban a belügyi és a honvédelmi tárca együttesen fontolgatta a szervezet mennyiségi fejlesztését. A kezdeti sikerek után ugyanis érzékelhető volt a testület működésében a szervezeti egységek, a parancsnokságok és az alárendelt szervezetek közötti nagy távolságoknak a szolgálatot nehezítő vonzata. Előfordult olyan órs, amely a szárnyparancsnokságától mintegy 250 km-nyi távolságra volt. Túlzottan nagyoknak bizonyultak a működési területek is. A testület szervezeteinek számát több lépcsőben növelték. A szervezet-gyarapítás első üteme a kilencvenes években zajlott le. Ennek során elsősorban Erdélyben növelték az órsok számát.¹

1891-ben fölállították az úgynevezett pótlókeretet. Korábban a csendőrségi lovak beszerzését a honvéd pótlóavatató bizottság végezte, a lovak idomítását pedig a Magyar Királyi Honvédség huszárezredeinél hajtották végre. A haderőreform nyomán azonban a véderőnek nem maradt üres kapacitása, ezért a pótlóvázást a csendőrségnek önállóan kellett megoldania. A pótlókeretet a budapesti csendőrkörület alárendeltségében állították fel. Itt működött a pótlóavatató bizottság. 1907-ben Ceglédre helyezték a testület pótlóavatató és idomító osztályát is. Az osztály később Zomborra települt, majd a trianoni békediktátum nyomán Kiskunhalasra költözött. 1945 után a telepet a határőrség vette át, amelyet az 1990-es években a határőrség eladott.²

Az 1890-es években került felállításra a tábori csendőrség és a határőrség is.

A Habsburg-monarchia haderejében hagyományosan működtek a parancsnokoknak alárendelt katonai rendfenntartó erők. Miután a HABSBURG-monarchiához visszatértek a lombardiai területek, és a közigazgatás átvette a lombardiai csendőrséget, a Monarchia haderejében is fokozatosan a csendőrség vette át a katonai rendfenntartási teendőket.³ A katonai rendfenntartásra vezényelt csendőröket tábori csendőröknek nevezték. Feladataikat válogatott katonák által megerősítve hajtották végre. Békeidőben nem működött a tábori csendőrség. A tábori csendőrség nem rendelkezett önálló szervezeti felépítéssel. A tábori csendőri szolgálatra vezényelt csendőröket a haderő parancsnokságaihoz rendelték.⁴

1888-ban merült fel először a Magyar Királyi Csendőrség és a Horvát-Szlovén Csendőrség igénybevétele tábori csendőri szolgálatra. *Báró FEJÉRVÁRY Géza* honvédelmi miniszter és *báró ORCZY Béla* belügyminiszter a közös hadügyminisztertől érkező felvetéssel egyetértett. Ennek nyomán létrehozták a terveket a Horvát-Szlovén Csendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség háború időszakában történő alkalmazására. A Magyar Királyi Csendőrség tagjait a magyarországi sorozású csapatok parancsnokságaihoz vezényelték. A legalacsonyabb szintű parancsnokság a dandárparancsnokság volt, amelyet a katonai rendfenntartó erővel még megerősítettek.⁵

A határőrség már békeidőben is funkcionált, állandó működési területtel rendelkezett a szerb-magyar és a román-magyar határ mentén, szervezete pedig némileg eltért az ország belsejében szolgálatot teljesítő csendőrség szervezeti felépítésétől.⁶ A határőrség létrehozása a magyar-román határegyezménytől eredeztethető, amely egyezmény előkészítő tárgyalásai 1804-ig nyúltak vissza. A magyar-román határ felülvizsgálata és geodéziai kitűzése nyomán került sor a pontosított határvonal nemzetközi egyezménybe foglalására 1887-ben. Az egyezményben foglaltakat a magyar országgyűlés 1888-ban emelte törvényerőre.⁷ Az új, modern határvonal, az ahhoz tartozó műtárgyak védelme érdekében a határőrizet megerősítése céljából 1891-ben hat tárca miniszterei – *gróf SZAPÁRY Gyula miniszterelnök, báró FEJÉRVÁRY Géza honvédelmi miniszter, SZILÁGYI Dezső igazságügyminiszter, BAROSS Gábor kereskedelemügyi miniszter, WEKERLE Sándor pénzügyminiszter és gróf BETHLEN András földművelésügyi miniszter* – által aláírt közös miniszteri utasítást bocsátottak ki. Az utasítás első fejezetében rendelkezett a határőrség létrehozásáról.⁸

A határőrség a brassói és a szegedi csendőrkörletek alárendeltségében működött. A két csendőrkörület parancsnokságában külön törzstiszt foglalkozott a csendőrség határőrizeti szolgálatának ügyével. A csendőrkörletek parancsnokságainak alárendeltségében úgynevezett kikülönített törzstisztek irányították a határőrség munkáját. Kikülönített törzstiszt működött Pancsován, Nagyszebenben, Brassón és Marosvásárhelyt. A kikülönített törzstisztek közvetlenül irányították a határszéli csendőr

őrsöket. Az ország belsejében szolgálatot teljesítő csendőrség szervezete felépítéséhez viszonyítva a határccsendőrség struktúráiból hiányoztak a szakasz- és a szárnyparancsnokságok. A határccsendőrség őrsének számát több ízben gyarapították. A háborút megelőzően a határccsendőrség szervezetében 186 csendőr őrs működött. Ekkor a csendőrség szervezetében 2018 őrs tevékenykedett. A határccsendőrség szervezetében speciális elem volt, – a kiküldönített törzstisztek mellett – az úgynevezett nyári őrs. Nyári őrsöket – összesen 56-ot – a hágókra telepítették a hó elolvadása és leesése közötti időszakban. Télre az objektumot lezárták. Legénysége ebben az időben az anyaőrsön teljesített szolgálatot, ahonnan ellátását egyébként is kapta és amelynek az alárendeltségébe tartozott.⁹

TÖRÖK Ferenc altábornagy, a csendőrség első felügyelője 1897-ben vonult nyugdíjba. Ekkor javaslatot tett a testület szervezeti reformjára is. Indítványozta 2–3 új csendőr kerület felállítását. Továbbá a Honvédelmi Minisztérium csendőrségi ügyosztály és a csendőrségi felügyelő hatáskörök elválasztását. Miután a javaslat a honvédelmi- és a belügyminiszter egyetértésével is találkozott 1902-ben újraszabályozták a csendőrségi felügyelő kompetenciáit, elválasztva azokat a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium Csendőrségi Ügyosztályának vezetőjétől. Mivel a csendőrségi felügyelő tevékenységének 1886. évi szabályozása ideiglenes volt, az 1902. évi szabályzat tekinthető az első állandó szabályozásnak. 1903-ban három új csendőr kerület felállításáról hozott törvényt az országgyűlés.¹⁰ A tervezett három új kerületből azonban csak kettőt hoztak létre a brassóit (VII. sz.) és a debrecenit (VIII. sz.). A debreceni csendőr kerület felállítására 1907-ben került sor. A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti egységeinek a számát a dualizmus időszakában szinte folyamatosan gyarapították. A szervezeti egységek számának növekedése azonban egyes időszakokban felgyorsult. Kétségtelenül a XX. század első évtizedére esik a legtöbb csendőrőrs létrehozása, a testület felállításának az évtizedét figyelmen kívül hagyva. 1903-ban például 242 őrsöt hoztak létre. Az új szervezeti egységek nem jelentették a személyi állomány arányos növekedését. Inkább arról volt szó, hogy a felgyülemlett közbiztonsági tapasztalatok alapján a meglévő személyi állományt több helyre osztották el. A dekoncentrált elhelyezés nem jelentett lényegesen nagyobb kiadást sem, hiszen az új csendőr őrsök székhelyeinek települései is szinte kivétel nélkül kérték a csendőr őrsök felállítását hatósági területükön. Mivel több volt a kérelem, mint ahány helyen csendőr őrs felállítható lett volna, a helyi hatóságok a csendőr őrsök számára az ingatlant (telket házzal) térítésmentesen bocsátották a Magyar Királyi Csendőrség rendelkezésére. **(II. sz. melléklet)**

1903-hoz kapcsolódik a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó szolgálata kialakításának első lépése is. Ekkor állították fel az úgynevezett járásőrmesteri intézményt. A járásőrmesterek első és legfontosabb feladata a nyomozati tevékenység végzése volt. A járásőrmesterek a szakaszparancsnokságok közvetlen irányítása alá kerültek. Őket a járások székhelyein helyezték el.¹¹ 1903-ban 393 járásőrmester kezdte el szolgálatát.

1904-ben a Magyar Királyi Belügyminisztériumban a tárca csendőrséggel kapcsolatos felügyeleti jogának intézése céljából külön csendőrségi ügyosztályt hoztak létre. Ezzel a testületet irányító mindkét tárca szervezetében létrejött a csendőrségi ügyosztály.¹²

Ugyancsak 1904-ben Központi Felszerelési és Anyagraktár kialakítására került sor Budapesten.¹³

1907-ben szervezték meg a magyar csendőrségnél a pótszárnyparancsnokságokat. A pótszárnyparancsnokságok végeztek minden tevékenységet, amely ugyan nem képezett közbiztonsági teendőt, azonban a szolgálati feladatok eredményes megoldásának elősegítésére volt hivatott. A pótszárnyak nem rendelkeztek hatósági területtel. Alárendelt parancsnokságaik, őrsük nem voltak. A pótszárnyak hatásköréhez tartoztak a gazdálkodási feladatok, a személyzeti munka, a kiképzés stb.¹⁴

1909-ben állították fel Nagyváradon a Csendőrtovábbképző és Altiszti Iskolát. Ettől fogva tekinthető központosítottnak a csendőrség képzése.¹⁵

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetében folyamatosan jelen voltak az úgynevezett különítmények. Különítményeket ott hoztak létre, ahol az átlagosnál jelentősebb csendőri jelenlétre volt ideiglenesen vagy állandóan szükség. Eszerint különböztettek meg ideiglenes és állandó különítményt. Állandó csendőr különítmény működött például Gödöllőn, az uralkodó kastélya környezetének közbiztonsági biztosítása érdekében. Ideiglenes csendőr különítmény működött például Tusnádfürdőn, vagy Póstyénben a fürdőszézonban.¹⁶

A dualizmus utolsó békeévében a Magyar Királyi Csendőr-felügyelőség irányítása alá tartozott közvetlenül, vagy közvetve 8 csendőr kerületparancsnokság, 57 csendőr szárnyparancsnokság, 136 csendőr szakaszparancsnokság, 683 csendőr járásőrmesterség, 2028 csendőr őrs. 1886-ban – a Magyar Királyi Csendőrség szervezetének az egész országra való kiterjesztését követően – a Magyar Királyságban 6 csendőr kerület, 25 csendőr szárny, 62 csendőr szakasz és 966 csendőr őrs működött. A szervezet tehát jelentős mennyiségi változáson esett át. Emellett azonban minőségi fejlesztést is megvaló-

sítottak a testületben. Ennek keretében speciális elemeket hoztak létre, mint a csendőr-felügyelőség, a pótszárnyak, a járásőrmesterségek, központi anyagraktár, központi kiképző-bázis, pótlóidomító osztály. Dekoncentrálták a szervezetet, amelynek keretében több kisebb őrsöt állítottak fel. Sűrűbbé tették a szervezetek számát a közbiztonsági szempontból frekvenciátaltabb területeken, és a speciális feladatok ellátására, – mint például a határőrizet – sűrűbb elhelyezést és speciális szervezeteket hoztak létre.

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete az I. világháború előtti évekre igazodott a kárpát-medencei közbiztonsági helyzethez és igényekhez, illetve struktúrájában fellelhetők voltak mindazon szervezeti elemek, amelyek az európai csendőrségek szervezetfejlődése során kialakultak. **(III. sz. melléklet)**

Az I. világháború során a csendőrség szervezetét nem fejlesztették új elemekkel. A tábori csendőrség tevékenysége kiterjedélyesedett, és a romló közbiztonsággal való foglalkozás lekötötte a csendőrség erőit. Az ország erőforrásait egyébként is a háborús feladatokra fordították, a csendőrség fejlesztése nem volt időszerű. A csendőrség vezetői – érzékelve a romló közbiztonságot – kidolgoztak egy tervet a szervezet fejlesztésére, amely alapvetően mennyiségi növekedést irányzott elő. Ezt azonban már nem volt idő végrehajtani.¹⁷

Az I. világháború után új helyzet állt elő. Az őszirózsás forradalom során *gróf KÁROLYI Mihály* eleget tett a katonatanácsok mintájára létrehozott csendőrtanács igényének, és a Magyar Királyi Csendőrség élére *GENCSY Arnold* cső. alezredest nevezte ki csendőrfelügyelőnek. A kinevezett ellen memorandumban tiltakozott a csendőrség tisztikarának rangidős része. A kilenc – vezető beosztású – csendőrfőtiszt által aláírt memorandum felhívta *gróf KÁROLYI Mihály* figyelmét, a testület gyengítésének veszélyeire. A miniszterelnök azonban az új csendőr-felügyelőt megerősítette beosztásában. Ennek nyomán *GENCSY Arnold* cső. alezredes a tisztikar jelentős részét 1919. március 26-ig kényszernyugdíjaztatta. Ezzel a szervezetet lényegében lefejezte. A csendőrség így is működött a Tanácsköztársaság létrejöttéig, azonban tevékenysége a helyi akciókban merült ki, országos összehangolt feladatra átmenetileg alkalmatlanná vált.¹⁸

A Magyar Tanácsköztársaság ugyan a csendőrség szervezetét beolvasztotta a Vörös Őrségbe,¹⁹ azonban fennállásának rövid ideje alatt az integráció inkább elméleti, mint gyakorlati kérdésnek bizonyult. A csendőrszervezetek mindenütt a helyükön maradtak, legfeljebb az irányításuk módosult, és az elnevezésük változott meg. Felszerelésük, egyenruházatuk cseréjére nem volt lehetőség. Bár a Vörös Őrség számára készültek a szolgálat ellátására vonatkozó iránymutató kiadványok, a csendőrség többnyire a csendőrségi szabályok szerint látta el szolgálatát. A Tanácsköztársaság 133 napos fennállása alatt nem lehetett a csendőrségi szolgálati szabályozásokat újra cserélni, és annak megvalósítására a személyi állományt felkészíteni. A Tanácsköztársaság leverését követően a testület személyi állománya készen állt arra, hogy visszatérjen a megszokott szervezetéhez és annak működéséhez.

A Tanácsköztársaságot követően már a *PEIDL-kormány* is lépéseket tett a Magyar Királyi Csendőrség szervezetének visszaállítására. Ennek keretében augusztus 3-án feloszlatta a Vörös Őrséget, és visszaállította a korábbi rendvédelmi testületeket, köztük a csendőrséget. Augusztus 6-án visszahívták a kényszernyugdíjazott csendőr tiszteket.²⁰ Az ő irányításukkal valósult meg a szervezet reorganizációja. A *FRIEDRICH-kormány* augusztus 9-én rendeletben állította vissza a csendőrség szabályzatait, szervezetét, egyben minden csendőr tiszteket felszólított arra, hogy szolgálati helyén jelentkezzen. A Vörös Őrségben szolgálatot vállaló és a kényszernyugdíjazott tisztek között konfliktusok is keletkeztek. Néhány hónap alatt azonban elsimultak az ellentétek azzal, hogy az alezredes és annál magasabb rangú, korábban kényszernyugdíjazott tiszteket végleg nyugállományba helyezték, mert őket tartották felelősnek a szervezet mérsékelt hatékonyságáért az 1918–1919-es években.

Az országot megszálló román, szerb és cseh haderő, különösen a román hadsereg igyekezett megakadályozni a magyar rendvédelem újjászervezését, ennek részeként a csendőrség reorganizációját is. Magyarország megszállására ürügyet ugyanis a labilis közbiztonsági helyzet nyújtott. Az idegen haderőnek addig volt alapja az országban állomásozni, amíg azt a magyar rendvédelmi testületek szervezetlensége indokolta. Ezt az időszakot a román vezetés minél jobban ki szeretne volna nyújtani, mivel közben módszeresen elszállították az ország javait Romániába. A románok a magyarországi kivonulásukat Besszarábia tekintetében további területszerzéshez is kívánták kötni. Az antant azonban véget kívánt vetni a helyzetnek, politikai rendezésre törekedett. Ezért lépéseket tett a magyar rendvédelem újjászervezésének segítésére. A magyarországi antant misszió tábornoki bizottságának tagja, az USA küldöttség vezetője *Harry HILL BANDHOLTZ* tábornok kezdeményezésére a bizottság felkérte *Halsey E. YATES* ezredest, az USA volt bukaresti katonai attaséját, hogy szervezze újjá a magyar rendvédelmet. *YATES* tervet készített a magyar rendvédelem újjászervezésére, amelyet három fázisban kívánt megvalósítani. Először a Dunántúlon, majd Budapesten és környékén, végül pedig a Duna-Tisza

közén. A románok gáncsoskodása miatt azonban, az újjászervezés nehezen valósult meg. Annak ellenére, hogy a románok a magyar fegyvereket lefoglalták, az újjászerveződő rendvédelem számára pedig a használhatatlan példányokat adták át a magyar rendvédelem újjászervezése nem állt le. Végül az antant Ausztriában vásárolt fegyverekkel szerelte fel az új magyar rendvédelemet.²¹

1919 október végén még egy kísérlet történt a magyar rendvédelem újjászervezésének megakadályozására. *BENEŠ* csehszlovák elnök azzal a javaslattal állt elő, hogy valamennyi magyar fegyveres testületet oszlassák fel, helyettük pedig francia vezetésű nemzetközi csendőrséget állítsanak fel. Franciaország november elején a főtanácsban kísérletet tett a terv elfogadtatására, szövetséges társai azonban leszavazták. Ezt követően már *CLEMENCEAU* is szorgalmazta a megszállt területek kiürítését.²²

1919. november 19-én a tábornoki bizottság gratulált *YATES* ezredesnek eredményes szervező tevékenységéhez. *YATES* a Nemzeti Újságban felhívást tett közzé, amelyben a csendőrség korábbi eredményeire hivatkozva, újabb sikereket kívánt a szervezetnek. „A magyar csendőrségnek mindenkor az a hírneve volt, hogy egész Európa legjobb fegyveres ereje. A jövőben alkalma lesz ezt megint beigazolni azért, hogy a törvényes rend fenntartásában részét derekasán kiveszi... Mi bizalommal számíthatunk Önökre, hogy ismét odaadó kötelesség-tudásukkal az ország békéjét biztosítani fogják.”²³

Az USA a tábornoki bizottságából 1919. december 13-án kivált *YATES* helyére a csendőrség és rendőrség felügyelőjévé új személyt nem neveztek ki, mivel a vezetést átengedték a magyaroknak.²⁴

A csendőrség gyakorlatilag a fővezérség irányítása alá került. A kormánybiztosok, a rendvédelmi testületek – köztük a csendőrség – feletti rendelkezési jogukat a fővezérségtől nyerték.²⁵ Miután 1920 áprilisában a fővezérség megszűnt, a csendőrség visszakerült az eredeti alárendeltségi viszonyába, azaz a honvédelmi és a belügyi tárca közös felügyelete alá.²⁶

A fővezérség működése során úgynevezett csendőrtartalékokat is kialakítottak, ami tulajdonképpen bújtatott honvédelmi erő volt. 1919 szeptemberében a 7000 fő körüli csendőrtartalék a magyar haderő több mint 50 %-át alkotta. Később a véderő gyarapodásával még nagyobb erőket soroltak a csendőrtartalékhoz rejtési szándékkal. A csendőr-tartalékokat, amely túllépett az antant illetve a trianoni békediktátum által engedélyezett létszámon, a *TELEKI* kormány számolta fel a haderő létszámcsökkentés keretében.²⁷ A különítmények felszámolási folyamatában is szerepet kapott a csendőrséghez való tartozás. Néhány különítmény átmenetileg meg tudta őrizni önállóságát, mint csendőr-tartalék-zászlóalj 1921-ben azonban ezeket a szervezeteket is feloszlatták. 1922-ben az utolsó csendőrtartalék-zászlóaljat a *RATZENBERG-féle* Országos Csendőr-tartalék Zászlóaljat is feloszlatták.²⁸

A konszolidáció során kialakult a Magyar Királyi Csendőrség világháború utáni struktúrája. 1921 februárjától a csendőrkerületeket vármegyékre, a vármegyéket járásokra, a járásokat pedig őrsőkre osztották fel. A vármegyei csendőrpáncsnokságok alárendeltségébe tartalék csendőrszázadokat helyeztek, amelyek feladata a kiképzés és a karhatalmi teendők ellátása volt. Ez a megoldás azonban nem vált be. A közigazgatási egységek eltérő nagysága, a lakosság számában jelentkező különbségek, a terep fedettségében és domborzatában, valamint a közlekedési viszonyokban tapasztalható eltérések, a népesség elhelyezkedésének eltérő jellege miatt aránytalanná tette a csendőrségi díszlókációt.²⁹

Az 1925. évi – immár hosszú távú – struktúra azonban nem mindenben egyezett meg a dualizmus kori csendőrséggel.

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetének alapeleme továbbra is az őrs maradt. Az őrsök létszáma 6–25 fő között mozgott. Az őrsökon szolgálatot teljesítők létszáma a működési terület nagyságától, lakosságának létszámától és elhelyezkedésétől, a terep jellegétől, közlekedési hálózatának jellegétől, a terület bűnügyi fertőzöttségétől függően alakult. Megkülönböztettek gyalogos, lovas és úgynevezett vegyes őrsöket. Az őrsök élén magasabb rangú altisztek álltak, működési területük több falura is kiterjedt.

A szakaszparancsnokság volt a legalacsonyabb szintű parancsnokság. Átlagosan három-hat őrsöt felügyelt. Élén a legmagasabb rangot viselő altisztek álltak, alhadnagyi, esetleg tiszthelyettesi rendfokozattal. Működési területe általában egy járásra terjedt ki.

A szárnyparancsnokságok alkották a legalacsonyabb tiszti parancsnokságokat. A szárnyparancsnokság élén százados, vagy főhadnagy állt, helyettese főhadnagy, vagy hadnagy volt. Két-három szakaszparancsnokság tartozott az alárendeltségébe.

Az osztályparancsnokság egy megye területén működő szárny-parancsnokságokat irányított. Élén alezredes, vagy őrnagy állt. Tevékenységét egy – nem főtisztai rangban álló – tiszt, mint segéd tiszt támogatta. Az osztályparancsnoksághoz gazdasági hivatal is tartozott, amely az osztály valamennyi szervezetének gazdasági ügyeit intézte.

A kerületparancsnokságok több megyére kiterjedő régió csendőrségét irányították. Működési területük megegyezett a honvéd vegyes-dandárok, majd a honvéd hadtestek területeivel. A trianoni ha-

tárokon belül először 1921-ben rögzítették a csendőrkerületeket. A terület-visszacsatolások nyomán, Észak-Erdély visszatérése után egyetlen csendőrkerület a X. Marosvásárhely székhelyű kerület működési területe tért el a honvédségi területfelosztástól. A csendőrkerületek élén ezredes állt, helyettese alezredes volt. A kerületparancsnokság munkájában részt vett még őrnagyi rangban egy törzstiszt, egy segéd tiszt, általában százados és két előadótiszt, egy csendőr ügyész és egy orvos tiszt. A kerületek gazdasági hivatallal is rendelkeztek. 1927-től pedig a kerületek alárendeltségében létrehozták a tanosztályokat, amelyek a csendőrök alapképzését végezték. A tanosztályok szakosodtak a lovas és gyalogos kiképzésre. 1930-tól a csendőrkerületek alárendeltségében felállították a csendőrnnyomozó alosztályokat, amelyeknek hatásköre kiterjedt a csendőrkerület teljes működési területére.

A csendőr kerületek egyaránt alá voltak rendelve a belügyi és a honvédelmi tárcának, a tárcák számára törvényben meghatározott kompetenciák tekintetében, illetve egyben a csendőrfelügyelő irányítása alatt is álltak.

Valamennyi parancsnokság kellő számú segédszeméllyel, úgynevezett írnokokkal rendelkezett, akik az adminisztráció manuális végzését és az iktatást, az irányítás kevésbé fontos részteendőit látták el. Minden parancsnokság mellett működött egy kis létszámú őrs, amely a parancsnokság és munkatársai tevékenységének fegyveres biztosítását látta el. Ezek az őrsök önálló működési területtel nem rendelkeztek, mivel a parancsnokságok általában városokba települtek. Amennyiben több, egymásnak alárendelt parancsnokság működött egy településen, oda egy őrsöt helyeztek.

A testület legfőbb parancsnoksága a Magyar Királyi Csendőr-felügyelőség országos hatáskörrel rendelkezett. A csendőrfelügyelő altábornagyi rangban töltötte be tisztét. Helyettese vezérőrnagy volt. A felügyelőség munkájában személyi és közigazgatási segéd tiszt, előadótisztek, ügyész és orvosfőnök is részt vett. A felügyelő hatásköre ugyan kiterjedt a csendőrséggel kapcsolatos minden kérdésre, azonban a gyakorlatban sokkal erősebb szálak fűzték a honvédelmi tárcához, mint a belügyi tárcához. Ennek egyik legfőbb oka kétségtávol a trianoni békediktátum semlegesítésében rejlett. A trianoni békediktátum ugyanis nem engedte meg a csendőrség hagyományos módon, azaz két tárca által történő irányítását. A honvédelmi tárcának a testület irányítására vonatkozó kompetenciáit törölte. Az ország vezetése azonban ragaszkodott a csendőrség hagyományos és jól bevált két tárca által történő felügyeletéhez, ezért azt rejtetten továbbra is fenntartotta.

A csendőrségi szervezetet a BM körrendeletben szabályozta.³⁰ A csendőrség szervezetében alig fél évtizedes működés után újabb fontos változtatásokat eszközöltek. Kialakították a csendőrség nyomozó szolgálatát 1930-ban.

A Magyar Királyi Csendőr felügyelőség alárendeltségébe tartozott a csendőrség központi nyomozóparancsnoksága, amely a fontosabb ügyekkel saját hatáskörben foglalkozott, egyben pedig ellátta a csendőr kerületekhez telepített nyomozó alosztályok szakmai felügyeletét, továbbá a nyomozómunka háttér bázisait (nyilvántartás, bűnügyi laboratórium stb.) is itt üzemeltették.

A Magyar Királyi Csendőrfelügyelőség közvetlen alárendeltségébe tartozott továbbá:

- a Magyar Királyi Egyesített Csendőriskola (folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrtiszti Tanfolyamok Parancsnoksága 1919-től (folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrség Központi Gazdasági Hivatala (folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrség Állandó Tanulmányi Bizottsága (1924-től folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőr-őrsparancsnok Képző Iskola (1922-től folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőr Őrszázlőalj (1919–1924);
- a Magyar Királyi Csendőrség Vezényelt Csendőrségének osztaga (1919–1920);
- a Magyar Királyi Csendőrség Tiszti Igazoló Bizottsága (1920);
- Magyar Királyi Csendőrség Pótlóidomító Osztag (folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrség Zenekara (1924-től folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrség Kutyatelepe (1924–1925).

A csendőrség egyik irányító minisztériuma a Magyar Királyi Belügyminisztérium volt. A tárca a testület irányítására vonatkozó kompetenciái megvalósítására külön osztályt állított fel a dualizmusban. A trianoni békediktátum előírásai nyomán azonban ezen osztály feladatköre jelentősen kibővült. Az osztály élén csendőr ezredes állt. A trianoni békediktátum nyomán került át a Honvédelmi tárcától a belüghöz a HM Csendőrségi Osztaga, amely a csendőrség személyzeti ügyeit intézte. Korábbi katonai feladatait a Magyar Királyi Csendőr-felügyelőség vette át. A csendőrségi osztályokat a tárca 1943-ban Csendőrségi Osztag néven újra egyesítette, alapvetően a Trianon előtti csendőrségi osztály hatáskörének újrafogalmazásával. A csendőrség gazdálkodásának szakmai felügyeletét a BM számvevőség látta el.

A honvédelmi tárca azonban rejtetten továbbra is működtetett egy osztályt, amely a csendőrség katonai jellegű felügyeletét végezte. 1938-tól ez már nyíltan szerepelt a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium szervezetében, lényegében az eredeti dualizmuskori hatáskörrel.

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete a két világháború közötti időszakban is fokozatosan alakult ki, folyamatosan formálódott. Alapvetően a struktúra specializációja figyelhető meg a feladatok differenciálása nyomán.

1929-ben állították fel a közlekedési csendőrséget. Kezdetben kísérleti jelleggel három közlekedési csendőrsőt hoztak létre Budapesten, Győrött és Székesfehérvárott. A kedvező tapasztalatok dacára, anyagi nehézségek miatt 1936-ig húzódott a közlekedési csendőrség szervezetének kiépítése. A közlekedési csendőrség a Magyar Királyi Csendőrség szervezetén belül egy alosztályt alkotott, amely négy szárnyra bomlott.³¹

1940-ben hozták létre a Magyar Királyi Csendőrség közlekedési és híradó osztályát. Az osztály egy híradó, egy repülőtéri és négy közlekedési szárnyból állt. 1943-ban a híradók híradó osztályként önállósultak.³²

Ugyancsak 1940-ben állították fel a vasúti csendőrséget a fokozódó jelentőségű vasúti hadiszállítások biztosítására.

A vízi csendőrséget 1942-ben szervezték meg. A vízi csendőrség a Balatonon teljesen kiépült. Tervezték működési területének és szervezetének kiterjesztését a Dunára és a Tiszára is, ezt azonban a háború már nem tette lehetővé.³³

A gyarapodó polgári légi forgalommal kapcsolatos biztonsági teendők ellátására hozták létre a repülőtéri csendőrkülönítményeket 1926-tól.³⁴

A csendőrség szervezetében továbbra is működtek a dualizmuskori hagyományoknak megfelelően a különítmények. Különítményt ott hoztak létre, ahol a közrend biztosításának speciális okai voltak. Állandó és ideiglenes különítmények működtek. Állandó különítmény teljesített szolgálatot például Gödöllőn az államfő kastélyának biztosítása céljából. Ideiglenes különítményként működtek pl. a fürdőkülönítmények a fürdési szezonban.

A II. világháború tapasztalatai nyomán a csendőrség szervezetében gyarapítani kívánták a karhatalmi erőt. Ezért a csendőr iskolákat zászló-aljakká szervezték át. Ilyen volt a nagyváradi zászlóalj.

Gyarapodott azonban a csendőrség hagyományos struktúrája is. 1925-ben 7 kerület, 30 osztály, 93 szárny, 209 szakasz és 853 órs 12 000 fővel, a terület-visszacsatolások nyomán 1944-ben 10 kerület, 35 osztály, 79 szárny, 1321 órs, 22 000 fővel látott el szolgálatot a Magyar Királyság területén.

A visszacsatolt területeken 2 kerületet, 33 szárnyat, 70 szakaszt és 500 órót állítottak fel, e mellett a fokozottan veszélyesnek tartott térségekben, Kárpátalján és Bácskában külön nyomozó részlegeket is létrehoztak. A visszacsatolt területek a speciális csendőr szervezetek kiépítéséből sem maradtak ki. E térségben 23 különleges (közlekedési, híradó, vasúti és repülőtéri) órót szerveztek.³⁵

A háború során a csendőrség hagyományos – két tárcához fűződő – függelmi viszonyában is változás állt be. 1944. június 21-én a kormány JAROSS Andor belügyminiszter indítványára elhatározta a rendőrség átszervezését csendőrségi mintára. A háború miatt azonban ebből az elhatározásból csupán annyi valósult meg, hogy a Magyar Királyi Csendőrséget és a Magyar Királyi Rendőrséget FARAGHO Gábor altábornagy személyében közös főparancsnok alárendeltségébe helyezték. A rendvédelmi szervek centrális vezetés alá helyezésének igénye a háborús veszélyhelyzetből táplálkozott. E folyamatnak volt egyik fontos eleme, hogy 1942-ben KERESZTES-FISCHER Ferenc belügyminiszter kezdeményezésére létrehozták az Államvédelmi Központot. A központ feladata abból állt, hogy összehangolja a Magyar Királyi Csendőrség, a Magyar Királyi Rendőrség és a Magyar Királyi Honvédség Vezérkari Főnöksége hírszerzési és elhárítási osztályainak tevékenységét.³⁶

A háborús cselekmények közvetve is kihatottak a testület szervezetére. A tábori csendőrséghez beosztottak illetve az ott keletkezett háborús veszteségek pótlása miatt altiszthiány lépett fel. Az altiszthiány megszüntetése érdekében 1944-ben megszüntették a szakasz-parancsnokságokat. Az ott fel szabadult altiszteket pedig a hiányzó helyekre vezényelték, illetve a tábori csendőrséghez irányították.

A Magyar Királyi Csendőrség tábori csendőrszolgálatát viszonylag későn szervezték újjá. Az első tervezetek 1938-ban készültek, és az 1939/40-es kiadású harcászati szabályzat foglalkozott részletesen a tábori rendészeti témával. A tábori csendőrséget OLCHVÁRY MILVIUS Attila cső. alezredes vezetésével 1942-ben hozták újra létre. A tábori csendőrség három részből állt.

Az első fő rész a tábori csendőrség volt, amelyet a Magyar Királyi Csendőrség a tényleges és a tartalékos állományából állított ki.

A második és a harmadik részt a hadtáp csendőrzászlóalj és a csapatcsendőrség képezte. Mindkét szervezet a tábori csendőrség kiegészítő részét alkotta. A csapatcsendőrség és a hadtáp csendőr-

zászlóaljok tisztjei csendőrök voltak, a legénységet a honvédség köréből válogatták össze. 1943-ban a tábori csendőrség kebelében tábori csendőrnnyomozó osztagot is szerveztek. 1944-ben összevonták a tábori rendészet három ágát, amelyet kezdetben harcfegyelem biztosító és tábori rendészeti csapat elnevezéssel illettek, később pedig Tábori Biztonsági Szolgálatnak neveztek.³⁷

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetváltozásainak utolsó stádiumát jelentette a testületnél a Magyar Királyság területére behatoló szovjet csapatok elleni bevetése. A harci feladatok ellátására alkalmatlan felszereléssel rendelkező rendvédelmi testület, a csendőrség bevonása a fegyveres harcokba a szervezet felmorzsolását eredményezte. A csendőrség rendkívül jelentős személyi veszteségeket szenvedett a harcok során. A Vereckei-hágó védelmére 264 fővel vezényelt nagyváradi és ungvári csendőr zászlóaljakból összesen 39 fő maradt hadra fogható. A maradék csendőr erőket, mintegy 3500 főt csendőr-zászlóaljakba szervezve a budapesti és a dunántúli harcokban vetették be. A budapesti gyűrűből egyedül *KOMÁR Andor cső.hadnagy* jutott ki. A kaposvári csendőrzászlóalj 400 fős állománya a harcok során 360 fős veszteséget szenvedett. Összességében a magyarországi harcok során a csendőrség elvesztette személyi állományának 50%-át, mintegy 11 000 embert.³⁸

A Magyar Királyi Csendőrséget az Ideiglenes Nemzeti Kormány – nyilvánvaló politikai megfontolások nyomán – 1945-ben rendelettel oszlatta fel.³⁹

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetének fejlődését vizsgálva megállapítható, hogy:

- a testület stratégiája rugalmasan alkalmazkodott a felmerülő közbiztonsági feladatokhoz;
- a csendőrséget szervezeti felépítése mindvégig rendvédelmi feladatok ellátására tette alkalmassá, katonai harctevékenységek végzésére a szervezet alkalmatlan volt;
- a szervezet megőrizte a csendőrségre jellemző tradíciókat, amelyeket sikeresen ötvözt a legkorszerűbb rendvédelmi struktúrák adaptálásával;
- a testületi feladatok differenciálását követte a szervezet specializációja;
- a testület szervezeti felépítése nem segítette elő az irányító vízfejszervezetek létrejöttét, hanem a végrehajtó szervezeti egységek gyarapodásának kedvezett;
- a testület szervezetének módosításait a tisztikar figyelemmel kísérte, átfogó változtatásokra ritkán került sor, ezeket azonban megelőzt egy – a változtatások gyakorlati próbáját magába foglaló – kísérletinek nevezhető időszak;
- a struktúra a lehető legelőnyösebben segítette elő a rendvédelmi feladatok eredményes teljesítését.

Jegyzetek:

¹ MOL. BM. K-150. 2345. cs. 1893.VII. 1.56334. sz.

² MOL. BM. K-150. 2071. cs. 1891. VII. 1. 2534. sz.

³ *A Magyar Királyi Csendőrség zsebkönyve* – 1905, 224. p.

⁴ *Utasítások a tábori csendőrség számára.* 5–9. p.

⁵ PINCÉS: A tábori rendészetről. ; PINCÉS: A tábori rendészetről. (Befejező közlemény.)

⁶ PARÁDI: *A Határszéli csendőrség 1891-1914.* 41–68. p.

⁷ 1888/XIV. tc.

⁸ 50 341/1891. ME. ut.

⁹ PARÁDI: op. cit. 41–56. p.

¹⁰ 1903/VII. tc.

¹¹ *Utasítás a Magyar Királyi csendőr járásőrmesterek számára.* 12–18. p.

¹² CSAPÓ 48. p.

¹³ PRESZLY 77–79. p.

¹⁴ Loc. cit. 79–80. p.

¹⁵ CSAPÓ: op. cit. 70–72. p.

¹⁶ PARÁDI: op. cit. 22–29. p.

¹⁷ PRESZLY: op. cit. 104–105. p.

¹⁸ *A Magyar Királyi Csendőrség forradalmasítása 1918. évben és erkölcsi züllesztése 1919. évben.* 5-10 p.

¹⁹ A Belügyi Népbiztosság 1. sz. r.

²⁰ 2549/1919. BM. r.

²¹ KAISER 26–28. p.

²² ORMOS 365. p.

²³ *Iratok az ellenforradalom történetéhez.* 183. p.

²⁴ HILL BANDHOLTZ 36–38. p.

²⁵ MÉSZÁROS 3–56. p.

²⁶ DOMBRÁDY 20–22. p.

²⁷ PATAKI 30–33. p.

²⁸ SZINNAI – SZÜCS 78–80. p.

²⁹ *Csendőrségi Zsebkönyv* – 1925, 76–134. p.

³⁰ 220 254/1924. BM. kr. a csendőrszervezet módosításáról.

³¹ PINCÉS: *Csendőrség és közigazgatás.* 418–420. p.

³² REKTOR 177–179. p.

³³ KÖVENDY 71–72. p.

³⁴ SZUT-1927, 24. p.

³⁵ KAISER: op. cit. 129. p.

³⁶ HOLLÓS 283. p.

³⁷ SZAKÁLY

³⁸ UNGVÁRY 67–100. p.

³⁹ 1690/1945. ME. r.

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, /Pannon Könyvek/
- DOMBRÁDY — DOMBRÁDY Lóránd: *A legfelsőbb hadúr és hadserege*. Budapest, 1972, Zrínyi.
- HILL BANDHOLTZ — Harry HILL BANDHOLTZ: *Napló nem diplomata módra*. Budapest, 1993, Magyar Világ.
- HOLLÓS — HOLLÓS Ervin: *Rendőrség Csendőrség VKF-2*. Budapest, 1971, Kossuth.
- KAISER — KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, /Pannon Könyvek/
- KÖVENDY — KÖVENDY Károly: *A Magyar Királyi Csendőrség. A csendőr békében, háborúban és emigrációban*. Torontó, 1973, Sovergin.
- A Magyar Királyi Csendőrség forradalmasítása 1918. évben és erkölcsi züllesztése 1919. évben.* — *A Magyar Királyi Csendőrség forradalmasítása 1918. évben és erkölcsi züllesztése 1919. évben*. Miskolc, 1937, Standhoff József könyvnyomdája.
- MÉSZÁROS — MÉSZÁROS Károly: *Horthy és Teleki 1919-1921. Kormánypolitika és Trianon. I.* Budapest, 1992, Nesztor Kiadó.
- ORMOS — ORMOS Mária: *Pádovától Trianonig 1918-1920*. Budapest, 1984, Zrínyi Kiadó.
- PARÁDI: *A Határszéli csendőrség 1891-1914.* — PARÁDI: *A Határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség.
- PATAKI — PATAKI István: *Az ellenforradalom hadserege 1919-1921*. Budapest, 1973, Zrínyi.
- PRESZLY — PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918*. Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA., 1980, Árpád Könyvkiadó.
- SZAKÁLY — SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábori csendőrség*. Budapest, 1990, Zrínyi Katonai Kiadó.
- SZINNAI – SZÜCS — SZINNAI Miklós – SZÜCS László (szerk.): *Bethlen István titkos iratai*. Budapest, 1972, Kossuth.
- UNGVÁRY — UNGVÁRY Krisztián: *Budapest ostroma*. Budapest, 1998, Corvina.

TANULMÁNYOK

- PINCÉS: *Csendőrség és közigazgatás.* — PINCÉS Zoltán: *Csendőrség és közigazgatás. A korszerű közszolgálat útja*, (1936) 2. sz. 418–420. p.

ÉVKÖNYVEK, ZSEBKÖNYVEK

- A Magyar Királyi Csendőrség zsebkönyve* – 1905. — *A Magyar Királyi Csendőrség zsebkönyve*. Budapest, 1905, s. n.
- Csendőrségi Zsebkönyv* – 1925. — *Csendőrségi Zsebkönyv*, Budapest, (1925) Csendőrségi Lapok Szerkesztősége.

CIKKEK

- PINCÉS: *A tábori rendészetről.* — PINCÉS Zoltán: *A tábori rendészetről. Csendőrségi Lapok*, XIV. évf. (1924) 1. sz. 3–7. p.
- PINCÉS: *A tábori rendészetről. (Befejező közlemény.)* — PINCÉS Zoltán: *A tábori rendészetről. (Befejező közlemény.) Csendőrségi Lapok*, XXXII. évf. (1942) 17. sz. 536–540. p.

SZABÁLYZATOK

- SZUT-1927 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1927, s. n.
- Utasítások a tábori csendőrség számára.* — *Utasítások a tábori csendőrség számára*. Budapest, 1878, s. n.
- Utasítás a Magyar Királyi csendőr járásőrmesterek számára.* — *Utasítás a Magyar Királyi csendőr járásőrmesterek számára*. Budapest, 1903, s. n.

DOKUMENTUMGYŰJTEMÉNYEK

- Iratok az ellenforradalom történetéhez.* — *Iratok az ellenforradalom történetéhez*. Budapest, 1956-1959, Szikra Könyvkiadó, I. kötet.

IRAT-, DOKUMENTUM- és LEVÉLTÁRAK

- MOL. BM. K-150. — Magyar Országos Levéltár BM Általános Iratok

JOGSZABÁLYOK

- 1888/XIV. tc. — 1888/XIV. tc. az Osztrák-Magyar Monarchiának Romániával, a Monarchia két állama és Románia közt fennforgott határvillongások kiegyenlítése végett, a határvonal újabb megállapítása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött, s Bukarestben 1887. évi december 7-én és november 25-én aláírt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről
- 1903/VII. tc. — 1903/VII. tc. új csendőrkerületek felállításáról.
- 50 341/1891. ME. ut. a határőrizetről. — 50 341/1891. ME. ut. a határőrizetről.
- 2549/1919. BM. r. — 2549/1919. BM. r. a kényszernyugdíjazott csendőrtisztek visszahívásáról.
- 220 254/1924. BM. kr. — 220 254/1924. BM. kr. a csendőrszervezet módosításáról.
- 1690/1945. ME. r. — 1690/1945. ME. r. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről.
- A Belügyi Népbiztosság 1. sz. r. — A Belügyi Népbiztosság 1. sz. r. a Vörös Őrség létrehozásáról.

Mellékletek jegyzéke*I. sz. melléklet*

A Magyar Királyi Csendőrség felügyeleti területe, és személyi állomány 1884-ben. 89

II. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetének és létszámának változásai a dualizmus alatt. 90

III. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete 1914-ben. 90

A magyar királyi csendőrség felügyeleti területe és személyi állománya 1884-ben

Kerület	Felügyeleti terület	Állomány				Polgári alkalmazott		Szervezeti beosztás					Felügyeleti terület (1 csendőrre)	
		tiszt	legénység		össz.	írnok	iroda-szolga	szárny	szakasz	őrs				
			gyalogos	lovas						gyalogos	lovas	össz	km ²	lakos
I.	Alsó-Fehér, Besztercze-Naszód, Brassó, Csik, Fogaras, Háromszék, Hunyad, Kis-Küküllő, Kolos, Maros-Torda, Nagy-Küküllő, Szeben, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos, Udvarhely	20	858		878	1	2	4	8	146		146	65,3	2525
II.	Bács-Bodrog, Csanád, Csongrád, Krassó-Szörény, Temes, Torontál	17	700	167	884	1	2	3	8	116	27	143	48,4	2599
III.	Arad, Békés, Bihar, Hajdú, Jász-Nagykun-Szolnok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Szilággy	19	433	416	868	1	2	3	9	67	66	133	54,9	2974
IV.	Abauj-Torna, Borsod, Heves, Sáros, Szepes, Bereg, Máramaros, Szabolcs, Szatmár, Zemplén, Ung, Ugocsa	21	787	136	944	1	2	4	11	137	21	158	59,8	2475
V.	Pousony, Komárom, Nyitra, Túróc, Árva, Trencsén, Zólyom, Bars, Gömör, Liptó, Nógrád, Hont, Esztergom	16	739		755	1	2	3	7	132		132	55,5	2815
VI.	Fejér, Győr, Veszprém, Sopron, Moson, Vas, Zala, Baranya, Tolna, Somogy	17	768		785	1	2	3	8	143		143	52,6	3139
Összesen		110	4285	719	5114	6	12	20	51	741	114	855		

Forrás: CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, 151. p. /Pannon Könyvek/

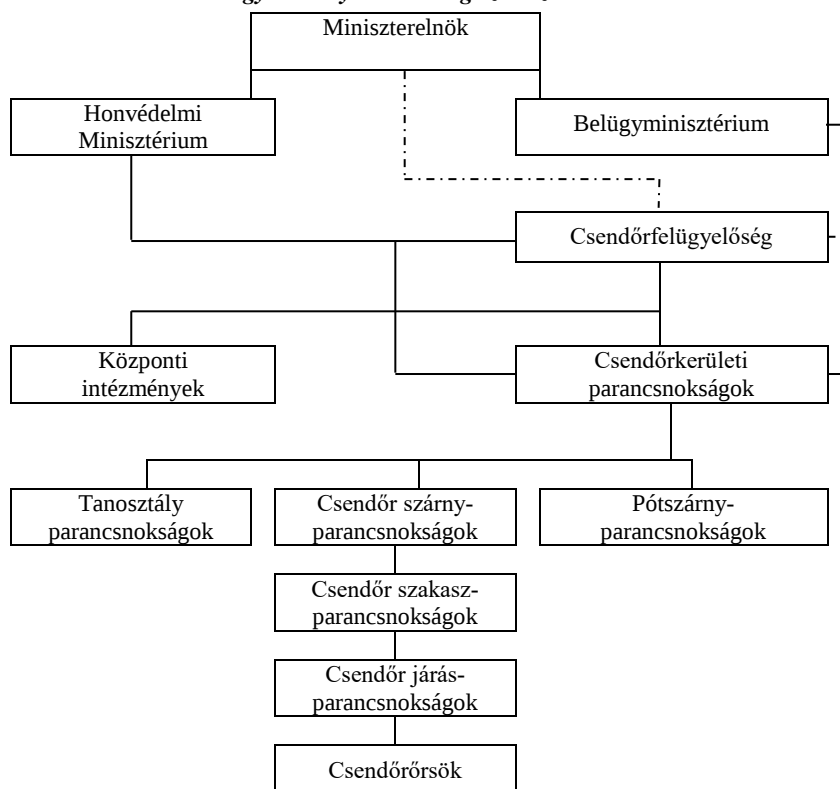
II. sz. melléklet

A magyar királyi csendőrség szervezetének és létszámának változása a dualizmus alatt

	1881	1886	1891	1896	1901	1906	1911	1914
Kerület	1	6	6	6	6	7	8	8
Szárny	4	25	26	35	41	43	52	57
Szakasz	9	62	67	102	112	108	127	136
Járás	–	–	–	–	–	420	460	483
Őrs	202	910	966	1 166	1 301	1 624	1 906	2 028
Tiszt	17	124	128	182	204	228	258	291
Legénység	1 239	5 370	5 686	7 002	8 027	9 269	10 653	11 623
Polgári állású	2	18	16	16	16	30	33	42

Forrás: PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918.* Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat

III. sz. melléklet

A magyar királyi csendőrség szervezete 1914-ben

Jelmagyarázat: — hivatali alá- és fölérendeltségi viszony
 - - - - - informális viszony

Forrás: PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története* Budapest, 1996², Osiris, 279. p.